

Claus Carstensen: Meditation over bogstavet z

7. Jeg kan lige så godt springe ud i det og sige det, som det er. Jeg elsker bogstavet "z". Derfor bliver jeg ked af, når z'et bliver misbrugt i ord, der er langt under dets værdighed. F.eks. tøs og knus. Alle og enhver kan se, at de to ord ikke er i samme boldgade som z'et. Derimod har ord som "zoologisk" eller "zebra" en selvstændig tyngde, der gør dem i stand til at bære z'et.

Lad os nu hylde det fantastiske bogstav Z!

8. Jeg krummer tæer hver gang jeg ser nogle konsekvent (staves?) bruge bogstavet z i stedet for s! Kan lige klare det i "knuz" men sætninger som: "Hej Zøde! Zkal vi mødez? Knuz" dem kan jeg bare ikke tage!

9. til hezten: ... det hedder hesten uden z så stop med at brug z i nogle danske ord for bogstavet z er noget pis...

10. Sejlklubbens fem nye joller er to optimister og tre 420-joller. De blev døbt med champagne af børnene, der morede sig med at sprøjte champagne på Spunk og Split, Tøzen, Tuze og Tjanzen – de fem navne, som jollerne nu bærer. Bogstavet Z er sejlt for unge, der lever i en SMS- og netkultur, og såvel drenge som piger syntes, det var nogle rigtig fede navne.

11. I min flok er det hævet over enhver tvivl, at ureglementeret brug af bogstavet z, bliver behærdigt sanktioneret. Et z er klokkeklart bevis på mental underfrankering.

12.

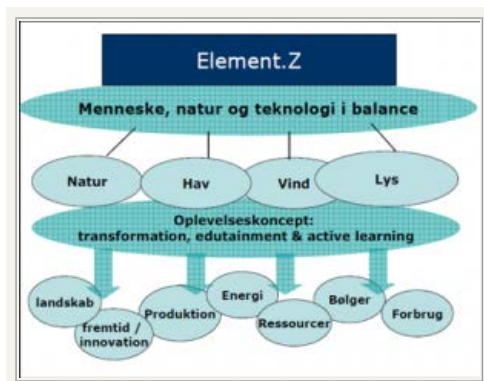

Z som navlepiercingsmykke

13. ... værst af alt er at det slutter med én hvis "Nick" har et Z som første bogstav – Vedkommende postulerer ovenikøbet at han er DANSKER *LOL*

14. Det er interessant at bemærke, hvor mange gode fodboldspillere der findes, hvis efternavn starter med et Z. (Zanka, Zidane, Zimling, Zaza og så videre...) Jeg har undersøgt sagen nærmere og fundet ud af, at der kun er omkring 0,3% af verdens befolkning, hvis efternavn starter med et Z. MEN hvis i kigger på europæisk topfodbold er der omkring 3,9% af spillerne i klubberne, hvis efternavn starter med Z. Et tilfælde...? Jeg tror måske, der kan være en vis magi ved bogstavet Z, der forvandler mennesker med dette navn til bedre fodboldspillere.

15.

aktuelle sprog Alfabeter Anmeldelser arabisk

Biblen bogstaver børn Danmark **Dansk** Dialekter

engelsk esperanto Formidling fransk identitet

konsonanter Medier modersmål Musik Navne norsk **Ord**

ordbøger ordforråd oversættelse Plansprog religion

romanske sprog russisk Sjøv skriftsprog sprogdød Sproggeografi

sprogkort **Sprogpolitik** sprogteknologi

svensk truede sprog tv tyrkisk tysk Udtale

Underholdning video vokaler

Arkiv	Resources
januar 2015	Ethnologue: Languages of the World
december 2014	Forvo – All the Words in the World. Pronounced.
november 2014	LL-Map: Language and Location
maj 2014	Minority Rights Group
marts 2014	Omniglot. Writing Systems and Languages of the World
februar 2014	UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger
oktober 2013	World Atlas of Linguistic Structures (WALS)
august 2013	
marts 2013	
januar 2013	
december 2012	
november 2012	
oktober 2012	
september 2012	
juli 2012	
juni 2012	
maj 2012	
april 2012	
marts 2012	
februar 2012	
januar 2012	
december 2011	
november 2011	
oktober 2011	
september 2011	
august 2011	
juli 2011	
juni 2011	
maj 2011	
april 2011	
marts 2011	
februar 2011	
januar 2011	
december 2010	
november 2010	
oktober 2010	
september 2010	
juni 2010	
maj 2010	
april 2010	
marts 2010	
februar 2010	
januar 2010	
december 2009	
november 2009	
oktober 2009	
september 2009	
august 2009	
juli 2009	

Resurser

- Bogstavlyd
- Dansk sprognævn
- Den danske ordbog
- Dialekt.dk
- dk.kultur.sprog
- Korpus.dk
- Nye ord i dansk på nettet (NOID)
- Ordbog over det danske sprog
- Ordnet. Dansk sprog i ordbøger og korpus
- Sproget.dk
- Svenska Akademien
- Ø (Schwa.dk)

Vækstforum i Region Midtjylland har i går besluttet at give Ringkøbing-Skjern Kommune endnu en million kroner til udvikling af oplevelsesfyrtårnet Element.Z i Ringkøbing-området.

16. Han er vild med bogstavet Z og kunne godt have heddet Zøren Øztergaard. Til december starter han prøver på sit Zhou på Bellevue

17. Alle kroppens dele og funktioner giver mening og er vigtige og derfor er mantraet for Z-Health: All the body, all the time!

18. z punktumGULD holder kurser, workshops og temadage i mindre grupper, som sætter dig i stand til se fremad, sætte nye mål, se nye muligheder og sætter dig på sporet af din sande fremtid.

19. Club Z er en eksklusiv klub for dig, der ønsker mere indre og ydre velvære – og som på én gang har lyst til både at bevæge dig, have det sjovt og finde din egen indre ro og mentale power.

20. Z-huset er et af Århus' nye prestige-projekter, som skal ligge i den nye havnebydel. Z-huset vil komme til at bestå af boliger og erhvervslejemål.

21. Fællesmeditation over bogstavet Z

Studerende på BGK-Nord åbner dørene for publikum til et kunstprojekt kreeret med udgangspunkt i bogstavet Z – totalinstallation skabt specielt til Kulturnatten.

22. måske er det den maskerede actionhelt Zorro, der står bag tyveriet af to nummerplader fra MPV Biler på Nørreskovvej i Ilskov? Nummerpladerne er udelukkende forsynet med bogstavet Z, og de skulle have siddet på en Citroën Evasion, men nu er de væk. Politiet hører gerne fra vidner, som ser de letgenkendelige nummerplader.

Udvælgelsen af de ovenstående eksempler på brugen af bogstavet z har været ensidig, idet eksempler på den traditionelle brug af z til at symbolisere forskellige størrelser og begreber, som en koordinatakse, et grundstof, atomnummer og meget andet er udeladt.

Eksemplerne deler sig i to hovedkategorier: Systematisk substitution af z for s, hvilket er udbredt blandt unge, og placering af et mere eller mindre meningsløst z i et navn, hvilket er udbredt i forretningsverdenen.

z/s-substitutionen

Fænomenet i sig selv er det overflødig at eksemplificere. Her gives kun eksempler på positive (1,2,10) og negative (3,4,5,7,8,9,11) ytringer om fænomenet. Der er flest af sidstnævnte, men det afspejler, at de, der skriver z i stedet for s, gør det uden at finde anledning til at kommentere det. Nogle af modstanderne mener, at folk der skriver z i stedet for s er tossede eller dumme (3,5,11).

Det hører til min børnelærdom, at z udtales som s, så jeg blev lidt rystet, da jeg så en ytring, der implicerer, at der er forskel på udtalen af de to bogstaver (4). Jeg har aldrig hørt det, men, hvis det er tilfældet må det være den engelske udtale af z som et stemt s, der har gjort sin entré i det danske sprog. Jeg tror ikke rigtigt på det, for danskere har svært ved at lære det stemte s. Det havde jeg i hvert fald.

Jeg har ikke fundet noget eksempel, der indeholder en forklaring på, hvorfor den systematiske z for s-substitution er blevet så populær, som den vitterligt er. Når man har en naturvidenskabelig tænkemåde, vil man helst have en fysisk forklaring. Den kunne være, at de unge mennesker foretrækker at skrive z frem for s på deres mobiltelefon, fordi det er fysisk nemmere. Hvis man afprøver den hypotese på en mobiltelefon med standardtastatur ser man, at der kun er en marginal forskel. Begge bogstaver kræver fire tastetryk, men s skrives med venstre tommelfinger og z skrives med højre tommelfinger, idet de to taster sidder yderst til henholdsvis venstre og højre i den samme række af taster. Den eneste forskel er altså, at s er venstrehåndsarbejde og z er højrehåndsarbejde, men det bliver nok svært at overbevise nogen om, at den forskel er forklaringen.

Så er den æstetiske forklaringsmulighed nok bedre. Zets udseende er federe, sejere og coolere end s'et, for nu at bruge de unge menneskers egen æstetiske terminologi. Magi kan der også være med i spillet. Runerne blev brugt som troldomsredskaber og beskyttelsesformularer, og det er ikke glemt. I jernalderen gik man med en amulet med et runetegn i en lædersnor om halsen. I it-alderen har man navlepiercing med bogstavvedhæng (12). Hvis man foretog en rundspørge om, hvilket bogstav, der var det mest magiske ville z givetvis vinde over s. I et af eksemplerne tillægges z eksplicit en magisk virkning (14). Det kommer vi tilbage til.

Hvad forklaringen end måtte være på z/s substitutionens opståen, så har den nok ikke fundet sted i Danmark. Det kommer vi også tilbage til.

Det meningsløse z

Man støder på et utal af forretningsnavne, der indeholder et eller flere z'er (17, 18 19). I nogle tilfælde har indehaveren et z i sit navn, som er blevet inkorporeret i forretningsnavnet, men oftest er der tale om et meningsløst z, der skal antyde, at forretningen kan tilbyde et eller andet særligt, som andre forretninger med traditionelle, kedelige navne ikke har. Z-navne er almindelige i coaching- fitness- meditations- modetøjs- helse- og frisørbrancherne. Måske skal det give associationer til zen, den japanske udgave af buddhisme, i hvilket tilfælde det kun er næsten meningsløst. Det meningsløse z har også fundet vej til tilskudsindustrien, som et eksempel viser (15).

Der er andre bogstaver, der bruges eller er blevet brugt på samme måde. Det kan være eksotiske bogstaver som q og x og det uanseelige i. Pioneren på dette felt var Xerox, der blev lanceret i 1959. Firmaets revolutionerende opfindelse var tørkopiering, der betegnedes med det af græsk afledte ord xerografi. Det er således kun det sidste x i Xerox, der er meningsløst. Efter at navnet Xerox havde slået verden med forbavselse, kom der en skov af virksomheder med x i navnet. Senere blev det z, der overtog rollen.

Nogle kunstnere har beskæftiget sig med idéen om z som et mantra. Et eksempel er Claus Carstensen's maleri med titlen *Meditation over bogstavet z* (6), hvor man skal lede længe efter et z og må nøjes med at forestille sig, at N bliver til Z, hvis det roteres 90° og til N igen, hvis det atter roteres 90° i samme retning og så videre i det uendelige.

Livets hjul, svastika. Kulturnattens totalinstallation *Fællesmeditation over bogstavet z* (21) lyder mere apokalyptisk. Den leder tanken hen på den scene, som Holbeins træsnit viser. Titlernes z'er har utvivlsomt øget publikumsinteressen for kunstværkerne, og det kan have været deres mission. Lejemålene i z-huset på Århus havn vil formentlig gå som varmt brød på grund af husets form (20).

Navnemagi

Teorien om, at et efternavn, der begynder med z, forbedrer en fodboldspillers præstationer (14), fremføres med støtte af statistiske data og kan diskuteres på det grundlag. Jeg kan ikke forestille mig, at den formodede magiske virkning af et z-navn er begrænset til evnen til at score fodboldmål. Andre evner må også være influeret af z'ets kraft. Ifølge den tankegang er det nærliggende at undersøge, om evnen til at score nobelpriser er signifikant styrket af et navn, der begynder med z.

På www.nobelprize.org findes en liste over alle nobelpristagere. Blandt 826 pristagere er der 4, hvis efternavne begynder med z: Pieter Zeeman (Fysik 1902), Richard Zsigmondy (Kemi 1925), Frits Zernike (Fysik 1953) og Ahmed Zewail (Fysik 1999). Disse fire udgør 0.48% af alle nobelpristagere. Det er ikke signifikant forskelligt fra de 0.3%, der i eksemplet opgives at gælde for hele verdens befolkning. Men det siger ingen ting, for det sidste tal er meningsløst. Der er mange måder at translitterere alverdens skrifttegn til latinske tegn. For eksempel kender vi en berømt kinesisk statsmand som enten Chou Enlai eller Zhou Enlai, og sådan er det hele vejen igennem. Før man kan beregne procentdelen af verdens befolkning, hvis efternavne begynder med z, skal man være enige om, hvordan alle verdens alfabeter translittereres til det latinske alfabet. Man skal også finde ud af, hvad der forstås ved et efternavn i de forskellige kulturer. Hvordan er det, det forholder sig på kinesisk? Procenttallene for fodboldspillere og nobelpristagere er ikke i samme grad behæftet med denne usikkerhed og kan sammenlignes. Den pinlige omstændighed, at z-navne ser ud til at være mere almindelige blandt topfodboldspillere (3,9%) end blandt nobelpristagere (0,48%), lader sig formentlig bortforklare med henvisning til statistisk usikkerhed og metodefejl.

Mange forældre, der skal give et navn til deres baby, gør sig umage med at undgå de hyppigst brugte navne, således at deres barn kan skille sig ud fra mængden i kraft af sit navn. Desværre viser det sig som regel, at de fleste forældre i en årgang vælger de samme sjældne navne. Den fare er velkendt, og nogle forældre tyr derfor til eksotiske i stedet for sjældne navne. Russiske romaner, teaterstykker og operaer har i mere end et århundrede givet idéer til navngivning af børn i Danmark. Engelske og tyske navne kan selvfølgelig også bruges, men de er ikke helt så eksotiske. Det i Danmark mest brugte pigenavn, der begynder med z, er Zenia, der er kommet til os fra Rusland.

Tsar Boris Godunovs datter hed Ksenija (Ксения), et oprindeligt græsk navn med begyndelsesbogstavet ksi. I danske oversættelser blev det gengivet som Xenia. Xenia Borisovna er ikke den eneste Xenia, der kan have inspireret danske navngivere, men hun er nok den berømteste. Hun har en sopranrolle i Musorgskijs opera *Boris Godunov*. Navnet Xenia kan være blevet til Zenia fordi x er for eksotisk og ks er helt umuligt i begyndelsen af et ord på dansk. Så har man skiftet x'et ud med et z. I modsætning til z/s substitutionen, der skaber en eksotisk effekt, så sigter denne z/x substitution mod at dæmpe en for kraftig eksotisk effekt.

Navnet Zinaida (Зинаида) er også en russisk udgave af et oprindeligt græsk navn. Det er det 21. mest brugte pigenavn i Danmark, der begynder med z. Den russiske udgave af navnet begynder med stemt s, så der er ikke i det tilfælde tale om, at der har været et x, der er blevet smidt væk til fordel for et z. En berømt Zinaida er *femme fatale* i Turgenjevs klassiker *Første Kærlighed*.

Så skal vi ikke glemme ham, der mener, at hvis man bruger et nickname, der begynder med Z, så skal man ikke forsøge at bilde nogen ind, at man er dansker (13). *LOL*

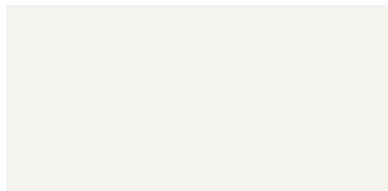
Ksenija, Xenia, Zenia – A. Dambrauskaitė i "Boris Godunov", Kaunas Statsopera 1930

Det svenske spor

I middelalderen kunne en svensk bonde opnå sätessfrihet, d.v.s. skattefrihed, hvis han forpligtede sig til at stille til hest, i rustning og med et passende antal drabanter, når kongen skulle på krigsventyr. Han forpligtede sig også til at bygge en standsmæssig sätessgård eller säteri. Mange folk, der på en eller anden måde havde tilknytning til et säteri, tog et efternavn der begyndte med Säter eller Setter. Sådan et navn kunne man så pynte med at skrive det med z i stedet for med s. Svenskerne har et væld af efternavne der begynder med Zetter: [Zetterbjörk](#) [Zetterblad](#) [Zetterblom](#) [Zetterborg](#) [Zetterdahl](#) [Zetterdal](#) [Zetterfalk](#) [Zetterfeldt](#) [Zettergren](#) [Zetterheim](#) [Zetterholm](#) [Zetterkvist](#) [Zetterlöf](#) [Zetterlöv](#) [Zetterlind](#) [Zetterling](#) [Zetterljung](#) [Zetterlund](#) [Zetterman](#) [Zettermark](#) [Zetterquist](#) [Zetterqvist](#) [Zettersköld](#) [Zetterstén](#) [Zetterstedt](#) [Zettersten](#) [Zetterstrand](#) [Zetterström](#) [Zettervall](#) [Zetterwall](#).

Lad os se, om svenskernes forkærlighed for z har holdt sig til nutiden. Her er nogle eksempler:

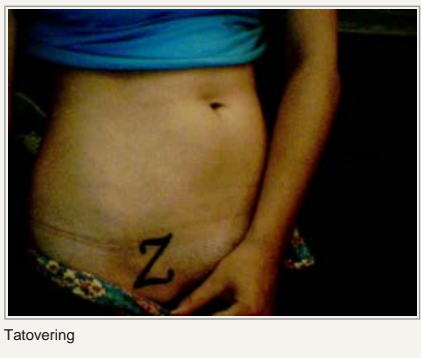
23.

Grålötens Zören Zurströmning
u Grålötens Alvira Äppelskrutt

24. när jag skulle skaffa mitt första 'riktiga' internet-alias (kommer inte ihåg på vilken sida men fömodligen hamsterpaj?) blev det Zamba, namnet på min morbror och mosters hund. Ja, jag vet hur det låter. Men jag tyckte om det namnet och använde det frekvent på internet. Det utvecklades till Zambina i samband med bloggen och numera är det nästan bara Zambina som gäller, iaf när jag ska skapa nya alias på sidor. Så min kärlek till bokstaven Z skapades genom internet, simple as that. Det är min favoritbokstav och den står för mig – den är jag. Att typsnittet skulle vara Monotype Corsiva var det aldrig någon tvekan om, det har varit mitt favorittypsnitt i flera år.

Tatovering

25. Hej , Jag undrar om det är någon som vet varför man har en dragning till en viss bokstav. Jag fullkomligt älskar bokstaven Z, stavar allt jag kommer över med Z i den mån det går. Vet någon om det finns någon betydelse med bokstäver?

26. Bara för att man stavar sitt namn med Zäta, blir man klassad som fjortis då? Jag har hört av min sambo att han fått försvara mitt namn för folk som vräkt ut sig fjortis på grund av min stavning. Menat att många småflickor byter ut sitt S mot Z bara för att det ska se "coolare" ut, gör det verkligen det? Lika tråkigt som med ett S enligt mig.

27. Men z skapar enligt oss inte bara positiva associationer. Namn med z i kan lätt uppfattas som lite larviga. Ni vet, som dansbandsnamnen [Lasse Stefanz](#), [Donnez](#) eller [Wizex](#). Tänk till en eller två gånger innan ni byter ut ett s mot ett z. Siktat ni på lågprissegmentet kan det funka bra, men det kan vara tuffare att positionera sig som ett premiumvarumärke med ett lekfullt z i namnet

28. Göran Stollerud är professor i Trender som rör bokstäver och bokstavskombinationer:

- *Vi har sett flera exempel på det här över tid. Under 80-talet var bokstaven "z" extremt förknippad med TV-program, "Razzel", "Trazzel", "Kryzz", "Zvampen". Den trenden nådde sitt klimax i och med att ZTV startades, då var det inte bara tv-programmen, utan även kanalen som hette något med bokstaven "Z". Det var extatiskt när detta skedde!*

- *Men numera är de konnotationer man har till bokstaven "z" något omodernt, töntigt och fult. Kanske framför allt tänker man på dansband, men även jättedåliga TV-program och gubbar med jätteäckliga skägg som gungar synkront med två elgitarrarer.*

- *Som det ser ut nu kommer samma utveckling ske med bokstaven "i". Om 10-15 år kommer bokstaven "i" att ha samma låga status som bokstaven "z" har idag. Man kommer att förknippa bokstaven "i" med "2000-talets freestyle", MP3-spelaren, stenåldersuppfinnningen inspelningsbar DVD-spelare och post-hipster-människorna på Söder i Stockholm kommer att använda bokstaven "i" ironiskt i namnen på klubbarna de startar*

29. Arkitekten Zaha Hadid har vunnit Storbritanniens mest prestigefyllda arkitekturpris, The Stirling Prize. Det rapporterar [The Guardian](#).

Priset delas ut varje år till den arkitekt som har gjort den största insatsen för brittisk arkitektur under det gångna året. Zaha Hadid får priset för en skola i Brixton i södra London, som har formen av ett z.

30. Om en läkare har antecknat bokstaven Z i diagnosfältet på läkarintyget behöver arbetsgiva-ren inte betala lön under sjukskrivningen. Diagnos Z uttrycker en situation eller ett problem som påverkar hälsotillståndet, men som i sig självt varken är en sjukdom eller ett handikapp.

Læren af de svenske eksempler

Som man ser af eksemplerne, er de svenske z-elskere mindst lige så dedikerede som de danske (23,24), men derefter hører ligheden op. De svenske z-modstandere har et argument (26,27,28), som ikke træffes blandt de danske: Z-dillen er forældet! Bogstaveksperten Göran Stollerud lader nådesløst hammeren falde (28):

- *Men numera är de konnotationer man har till bokstaven "z" något omodernt, töntigt och fult*

Konklusionen synes uundgæelig: Vi har efterlignet svenskerne i skrive z alle mulige steder, men vi har endnu ikke opdaget, at det er ved at være pinligt. Ingen trendy svensk tyv vil røre en nummerplade med z'er (22).

Når det drejer sig om lægernes hemmelige bogstavkoder, er svenskerne åbenbart også foran os. Prøv bare at sammenligne det kluntede IGVH, som danske læger bruger til at udelukke patienter fra genoplivning ved hjertestop med svenskernes uigennemskuelige z, der udelukker fra sygedagpenge (30). Hvem kan regne ud, at det står for zimulant?

Er der så trøst at hente i århusianernes z-hus (20)? Nej. Århus kommer aldrig på højde med Brixton, når det gælder bogstavhuse. Det har Zaha Hadid og hendes Stirling-pris sørget for (29). Vi må sætte vores lid til, at ottetalshuset på Amager kan rette lidt op på vores placering i det arkitektoniske innovationsfelt. I Oslo har de opgivet at bygge et lambda-hus, så de er ude af løbet.

Men før jeg glemmer det, Göran Stollerud, tak for forklaringen (28) på, at vi har en TV-kanal med det idiotiske navn Zulu.

Hans Degn, cand. scient

Læs også:

1. [Runinskrifter som inte betyder någonting](#) På Nationalmuseet i Köpenhamn förvaras den märkliga runstenen från Sörup på Fyn. Stenen är idag inte längre del av utställningen, men det beror knappast på publikens ointresse. Den tilldrog sig...
2. [Den Danske Ordbog på nettet](#) ordnet.dk/ddo Siden november 2009 har Den Danske Ordbog været tilgængelig på nettet. Redaktionen af Sproguseet har i den anledning bedt mig give en omtale af ordbogen, dens omfang og anlæg...
3. [Den danske skriftnorms grundlægger](#) Forfatteren, oversætteren og bogtrykkeren Christiern Pedersen reddede Saxos middelalderlige storværk fra undergang, talte for modersmålets ret inden for kirke og skole og satte med sin lange række af skrifter...
4. [Drengenavnet Mohammad](#) Mange undrer sig over hvorfor drengenavnet Mohammed ikke findes på listerne over de hyppigste fornavne i Danmark. For er der da ikke mange indvandrere og efterkommere af dem der hedder...

Tagget med: bogstav, Dansk, magi, Navne, numerologi, russisk, sms, Stavning, svensk, Teknologi, unge, z

2 kommentarer

Henning Ladekarl

6. februar 2012 • 22:38

En imponerende fantasi og ditto energi

Svar

flemming rolighed

21. februar 2013 • 02:48

Jeg er ikke overbevist om at z udtales som s. Når man siger Pizza, siger man jo ikke pissa.

Svar

Skriv en kommentar

Navn (kræves)

E-mail (kræves)

Hjemmeside

Send mig en e-mail når der kommer flere kommentarer.